

koji će Europu učiniti demokratičnijim društvom čiji će cilj biti stvaranje blagostanja običnih građana.

Stiglitzeva knjiga iznimno je provokativna i poticajna za čitanje jer, za razliku od ostalih koje sadržajno obrađuju temu eurozone i eura, nudi preporuke reformi kojima se može okrenuti negativan trend rezultata dosadašnjih ekonomskih programa korištenih u europskim zemljama koje su upale u ekonomske probleme. Namijenjena je ekonomistima, političarima, politolozima i povjesničarima, napose onima koji žele realno sagledati prednosti i nedostatke uvođenja eura, posebice u kontekstu ulaska Republike Hrvatske u eurozonu.

Nikola Perković

Miljenko Brekalo, ur., *Virovitica u Domovinskom ratu* (Virovitica: Državni arhiv u Virovitici, 2018), 492 str.

Godine 2018. u izdanju Državnoga arhiva u Virovitici objavljen je zbornik radova *Virovitica u Domovinskom ratu*. Riječ je o zborniku radova sa znanstveno-stručnoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem, a obuhvaća šesnaest znanstvenih radova. Zbornik donosi neke nove spoznaje o raznim aspektima rata na virovitičkom području. Raznolikošću tema koje obrađuje čini zaokruženu cjelinu i doprinosi proučavanju povijesti virovitičkoga i zapadnoslavenskoga područja tijekom Domovinskoga rata. Radovi su uglavnom pisani znanstvenom metodologijom i temelje se u većoj mjeri na relevantnoj literaturi i izvorima.

U prvom radu, „Kraljevina SHS – početak provedbe velikosrpske ideje u djelo, poseban osvrt na virovitičku županiju i grad Viroviticu” (str. 13–28), namjera autora Miljenka Brekala i Anamarije Lukić bila je prikazati dugotrajnost velikosrpskoga posezanja za virovitičkim krajem s osvrtom na prakse na lokalnoj razini. U sljedećem radu, „Organizacijska struktura obrambenih snaga na virovitičkom području” (str. 29–56), Davor Špoljarić i Kristijan Gostimir dali su uvid u upravno-teritorijalni ustroj i nacionalnu strukturu stanovništva virovitičkoga kraja uoči i početkom Domovinskoga rata, a u drugom dijelu rada daju pregled svih virovitičkih postrojbi. Ovdje možemo saznati o počecima organiziranja prvih dragovoljačkih skupina i njihovu naoružavanju, kao i o tijeku priprema za obranu grada i općine Virovitica. Autori nas vode kroz ratni put virovitičkih postrojbi s naglaskom na ustrojavanje i djelovanje 127. brigade Hrvatske vojske (HV) te na 81. gardijsku bojnu HV-a.

Rad Domagoja Kneževića „Lokalna organizacija HDZ-a – prva crta obrane od srpske agresije. Slučaj ‘Virovitička skupina’” (str. 57–102) govori nam o značenju Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) za organizaciju obrane na lokalnoj razini. Virovitička organizacija HDZ-a bila je iznimno snažna, pa je time bio olakšan razvoj obrambenih djelatnosti u toj općini. Specifičnost toga područja bila je uska veza s ministrom Špegeljom, što je isprva pomoglo pri naoružavanju, no poslije je vodstvo

obrambenih struktura Virovitice upravo preko veze sa Špegeljom uvučeno u obavještajnu aferu Jugoslavenske narodne armije (JNA) s ciljem svrgavanja hrvatskoga političkog vodstva.

U rad „Stanje sigurnosti, javnog reda i mira na području općine Virovitica 1991. godine” (str. 103–126) Darjan Godić uvodi nas prikazom policijskoga ustroja i snaga JNA u virovitičkoj općini. U daljnjem tekstu autor je dao pregled sigurnosnoga stanja, naveo primjere ugrožavanja reda i mira te mjere općinskih vlasti, policije i zapovjedništva obrane usmjerene spram prekršitelja, bez obzira na njihovu nacionalnu i političku pripadnost. Rad dokazuje nastojanje vodstva virovitičke općine i policije da i u krajnje nepovoljnim uvjetima osiguraju funkcioniranje pravne države.

U sljedećem radu Jakša Raguž rasvjetljava do sada malo poznatu oslobodilačku akciju u Domovinskom ratu. Pod naslovom „Akcija ‘Jasenaš’ – prvo oslobođeno naselje u Republici Hrvatskoj” (str. 127–166) iznosi nove podatke, bitne za kronologiju Domovinskoga rata, pružajući nam uvid u oslobodilačke uspjehe virovitičkih policajaca i gardista već početkom rujna 1991. godine. Autor izlaže uvjete u virovitičkoj općini tijekom ljeta 1991. s posebnim fokusom na selo Jasenaš, zatim okolnosti neposredno prije oslobodilačke akcije koje su uvjetovale njezinu provedbu, a potom detaljno iznosi tijek samoga oslobađanja Jasenaša.

„Bitka za granicu – oslobađanje vojnih objekata na području Virovitice 15. – 17. rujna 1991.” (str. 167–220) naslov je idućega rada. Autor Domagoj Štefančić na početku nas upoznaje s brojnošću, smještajem i strukturom jedinica JNA u virovitičkoj općini. Zatim pratimo odnos Armije prema hrvatskim vlastima s jedne i srpskim pobunjenicima s druge strane. Lokalno, većinski hrvatsko stanovništvo, zbog podrške JNA pobunjenicima, kritički je istupalo spram Armije. S približavanjem ljeta događali su se sve ozbiljniji incidenti. Pod pritiskom lokalnoga stanovništva, ali i hrvatskih snaga, eskaliralo je dezertiranje iz JNA. Sredinom rujna, budući da je JNA nastavila podržavati pobunjene Srbe uključujući se u otvorenu agresiju, hrvatske vlasti uvele su blokadu vojnih objekata. Hrvatske snage s područja Virovitice u nekoliko dana osvojile su dvije granične karaule, skladište, vojarnu u samom gradu te još nekoliko vojnih objekata.

Pod naslovom „Vanjskopolitički odjek bombardiranja virovitičkog susjednog grada Barča (Barcs) 27. listopada 1991.” (str. 221–244) mađarski autor Ladislav (László) Heka dao je uvid u reakcije mađarske javnosti na ratna zbivanja u susjednoj Hrvatskoj tijekom 1991., pri čemu je fokus bio na područjima naseljenim mađarskom nacionalnom manjinom i pograničnim područjima poput virovitičkoga. Između Mađarske i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije od početka Domovinskoga rata postojale su napetosti, koje su vrhunac dosegnule kada je jugoslavenski zrakoplov bacio dvije kasetne bombe na mađarski pogranični gradić Barcs. Taj događaj izazvao je snažnu zabrinutost i nesigurnost u Mađarskoj, osobito u pograničnom pojasu.

Mirko Lukaš u radu „Sudjelovanje pripadnika policijske stanice Virovitica u Domovinskom ratu” (str. 245–267) nudi kratki pregled doprinosa virovitičkih policajaca obrani svojega, ali i drugih krajeva tijekom rata. Na vojni doprinos Virovitičana obrani zapadne Slavonije 1991. podsjeća nas rad pod naslovom „Ratni put 127. bri-

gade HV od osnutka do Sarajevskog primirja” (str. 269–303). Autor Natko Martinić Jerčić donosi iscrpan i detaljan uvid u ustrojavanje, strukturu, razmještaj i borbeno djelovanje 127. brigade HV-a. Iako pričuvna, ta brigada iznosi veliki teret oslobođenja zapadne Slavonije krajem 1991. tijekom operacija *Otkos 10* i *Papuk-91*. Autor ističe da je prednost 127. brigade bila u tome što su njezinu jezgru činili dragovoljci koji su u obranu stali još ujesen 1990. i „koji su od tada pa do formiranja brigade u listopadu 1991. godine, skupljali vrijedno ratno iskustvo, koje je pridonijelo da 127. brigada odmah po formiranju bude spremna za zahtjevna napadna djelovanja”. Kao logični nastavak na ovu temu, pod naslovom „Osnivanje i ratni put 81. gardijske bojne Hrvatske vojske Virovitica” (str. 305–332) možemo pratiti virovitičke branitelje koji su postali profesionalni vojnici, a svoje iskustvo stjecali su mahom upravo u 127. brigadi HV-a, čime je nastavljena njezina tradicija. Riječ je o najmlađoj profesionalnoj postrojbi i, prema autoru Davoru Marijanu, bojna je ogledni primjer razine na koju je HV doveden nakon postojanja tri ratne godine. U njegovu radu pratimo postrojbu od ustrojavanja i obučavanja do sudjelovanja u oslobodilačkim operacijama *Bljesak*, *Ljeto-95*, *Oluja* i *Maestral*, u kojima je bojna – prema autorovu mišljenju – opravdala smisao svojega postojanja.

Rad Marina Sobolovića „Vojno-geografska analiza operativnih djelovanja obrambenih postrojbi Virovitice u oslobodilačkim operacijama u zapadnoj Slavoniji 1991./1992. godine” (str. 333–355) daje demografske, geološke, vegetacijske i klimatske karakteristike područja na kojem su vođene borbe. Cilj rada bio je na temelju digitalnoga modela stereorestitucije satelitskih snimaka analizirati i metodom kartografske vizualizacije prikazati osnovne vojno-geografske značajke operativnoga područja. Pod srpskom kontrolom bili su uglavnom brdski dijelovi. Uz planinska obilježja, to područje bilo je obraslo gustom šumom, što je srpskim pobunjenicima uvelike olakšavalo kontrolu okupiranoga područja. Uz prikrivnost, analizirana je i prohodnost područja.

Stanislav Artuković autor je rada „Uloga Medicinskog centra Virovitica i saniteta 127. brigade HV-a u Domovinskom ratu” (str. 357–382). Zdravstvene službe nisu bile iznenađene niti uhvaćene nespremljene početkom oružanih sukoba. Sveobuhvatne pripreme obavljane su preko Stožera saniteta Republike Hrvatske i u Medicinskom centru Virovitica. Organizirane su mobilne kirurške ekipe i ustrojen je ratni sanitet za virovitičke postrojbe Zbora narodne garde. Pripremljeno je sve za rad u ratnim uvjetima, što je uključivalo i osiguravanje ratnih zaliha, pripremu tečajeva prve pomoći za Civilnu zaštitu, policiju i Zbor narodne garde te organizaciju oružane zaštite objekta Medicinskoga centra, a tečajevi su organizirani i za medicinsko osoblje da bi se bolje pripremili za ratnu medicinu. Ovaj rad dodatno osvještava čitatelja da je obrana Republike Hrvatske bila mnogo više od pukoga oružanog otpora. Za uspješnu obranu bilo je potrebno integrirati napore cjelokupnoga društva u sveobuhvatnu funkcionalnu obrambenu cjelinu. Na tom je tragu i rad „Virovitičko ratno novinarstvo” (str. 383–407). Autorica Dijana Cenger rasvijetlila je doprinos virovitičkoga novinarstva u obrani toga kraja. Lokalni mediji *Virovitički list* i Radio Virovitica imali su važnu ulogu u informiranju i pripremanju stanovništva na ratnu zbilju. Rad daje uvid u djelatnost i važnost virovitičkih medija u ratnim danima te pregled tema kojima su se bavili.

Slaven Ružić i Josip Đakić u radu „Stradanja hrvatskih branitelja virovitičkog kraja (Virovitica, Pitomača, Suhopolje, Špišić Bukovica, Gradina i Lukač) u Domovinskom ratu” (str. 409–438) daju analizu stradalih branitelja koji su uz virovitičku općinu vezani mjestom rođenja, prebivalištem u vrijeme pogibije ili pripadnošću virovitičkim postrojbama. Među ostalim, autori zaključuju da je najveći broj branitelja obuhvaćenih analizom poginuo 1991., i to u 127. brigadi HV-a, iako ih je mnogo stradalo boreći se u sklopu 81. gardijske bojne u završnim ratnim operacijama 1995. godine.

Rad „Prognanici i izbjeglice na području Virovitice 1991. – 1998.” (str. 439–466) uvodi nas u temu prisilne i ratom uvjetovane migracije stanovništva. Autor Ivica Miškulin analizira brojnost, smještaj, socijalizaciju te pravni status prognanika i izbjeglica. Prikazan je napor koji je država uložila kroz institucionalni, organizirani prihvata, smještaj i skrb za izbjeglice i prognanike, a autor se osvrnuo i na solidarnost domaćega stanovništva, kao i na probleme koje im je ta situacija izazivala. U radu je iznesen pregled sudbina različitih grupa, poput skupina iz drugih krajeva Hrvatske koje su spas potražile u virovitičkom kraju. Pritom se posebno opisuje sudbina Vukovaraca, zatim Srba koji napuštaju taj kraj te Hrvata iz Srijema koji s virovitičkim Srbima razmjenjuju nekretnine. Posljednji rad u zborniku, „Demografske prilike u Virovitičko-podravskoj županiji uoči, tijekom i nakon Domovinskog rata” (str. 467–492), promatra demografske promjene ovoga područja između 1961. i 2015., s posebnim osvrtom na period 1991. – 2015. Autor Dražen Živić analizom je došao do zaključka da je promatrana županija u proces depopulacije ušla dva desetljeća prije rata, ali su taj proces ratne posljedice produbile. Na snazi su dva negativna demografska procesa: prirodno i mehaničko smanjenje populacije. Mijenja se i prostorna, starosna, kao i narodnosna struktura stanovništva, pa je uz pad stanovništva došlo i do „kroatizacije” sastava stanovništva.

Zbornik donosi neke nove doprinose historiografiji Domovinskoga rata, no njegova puna vrijednost ostvarit će se u proučavanju zavičajne povjesnice te u očuvanju memorije na veliku i važnu ulogu koji su ljudi ovoga kraja imali tijekom Domovinskoga rata.

Juraj Sekula